

19.10.2015

SOTE- JA ITSEHALLINTOUUDISTUS OTETTAVA HUOMIOON SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON TIETOJÄRJESTELMIEN KEHITTÄMISTYÖSSÄ

Tiivistelmä

Sosiaali- ja terveydenhuollossa on käynnissä useita tietojärjestelmien kehittämishankkeita ja suunnitteilla on uusia hankkeita. Näissä on huomioitava sote- ja itsehallintouudistuksen tavoitteet ja valmisteluvaihe.

Valtiovarainministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan uudistuksen vireillä olon aikana on tarpeen ja myös suositeltavaa jatkaa uudistuksen tavoitteita tukevia toiminnallisia kehittämishankkeita ja niihin liittyviä tietojärjestelmähankkeita. Niissä on kuitenkin toteutettava alla kuvatut periaatteet.

Tietojärjestelmähankkeissa ja toiminnan kehittämistyössä on oleellista varmistaa, että

- tavoitteet ja toteutettavat ratkaisut tukevat sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakaslähtöistä ja vaikuttavaa uudistamistyötä,
- toteutukset ovat tietojärjestelmien kehittämistä koskevien kansallisten strategioiden mukaisia ja ne kytketään sisällöllisesti yhteen hallitusohjelman kärkihankkeiden toimeenpanoon,
- tuloksia ei sidota nykyisiin kuntaorganisaatio- ja aluerajoihin ja varmistetaan, että tulokset ovat laajasti hyödynnettävissä ja siirrettävissä itsehallintoalueiden vastuulle ja
- kehittämistyö organisoidaan ensisijassa kansalliseen ja alueelliseen yhteistyöhön ja kokonaisarkkitehtuuriin pohjautuen, jolloin voidaan varmistaa työn tehokas koordinaatio ja kustannustehokkuus.

Käytössä olevien sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmien ja niihin liittyvien hankintojen osalta on

- huomioitava sopimusten siirtomahdollisuus itsehallintoalueille
- varmistettava tilaajan riittävät oikeudet sopimuksen irtisanomiseen tai tarkistuksiin.

Tässä muistiossa käsitellään sote- ja itsehallintouudistuksen vaikutuksia ensisijaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmien näkökulmasta. Uudistus tulee kuitenkin vaikuttamaan merkittävästi myös muilta osin kuntien tietohallintotoimintaan ja tietojärjestelmiin. Näiltä osin valmistelun etenemisestä tiedotetaan myöhemmin.

Taustaa

Sote- ja itsehallintouudistus on herättänyt kysymyksiä vireillä olevien tietojärjestelmähankkeiden, kuten asiakas- ja potilastietojärjestelmien uudistamiseen tähtäävän kehittämistyön, hankintojen ja käyttöönottojen jatkamisesta tilanteesta, jossa samanaikaisesti valmistellaan laajaa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistusta.

Erityisesti kysymyksiä on herättänyt se, mitä riskejä isoihin hankintoihin voi liittyä koskien omaisuuden siirtymistä itsehallintoalueille, sekä siirtyvätkö hankittavat järjestelmät ja millä

ehdoin uusille itsehallintoalueille. Lisäksi on pyydetty linjauksia siitä, mitä erityisiä vaatimuksia ICT- ja tietojärjestelmähankkeille olisi asetettava uudistuksen ollessa vireillä ja miten tuleva uudistus tulisi huomioida tietojärjestelmäratkaisujen käyttöä, ylläpitoa ja kehittämistä koskevissa käyttöoikeus- ja palvelusopimuksissa.

Sote-uudistuksen huomioon ottaminen meneillään olevissa sote-tietojärjestelmähankkeissa

Sosiaali- ja terveysministeriö tai valtiovarainministeriö eivät voi antaa sitoumuksia tulevien sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuussa olevien itsehallintoalueiden puolesta. Kunnissa ja kuntayhtymissä on tarpeen näin ottaa huomioon, että sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu ja myös toiminta lakiin perustuvana julkisoikeudellisena tuottajana siltä osin kuin tuotantotehtäviä ei ole annettu yrityksille tai kolmannelle sektorille, on tarkoitus siirtää 1.1.2019 lukien kunnilta ja kuntayhtymiltä uusille itsehallintoalueille.

Valmistelun lähtökohtana on, että itsehallintoalueet saavat käyttöönsä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen ja tuotannon edellyttämät tietojärjestelmät ja muun omaisuuden joko käyttöoikeussopimusten siirtymisellä nykyisiltä toimijoilta itsehallintoalueille tai niin, että sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen ja tuottamisen edellyttämien tietojärjestelmäratkaisujen immateriaalioikeudet sekä muu omaisuus siirtyvät kunnilta ja kuntayhtymiltä itsehallintoalueille.

Asiakas- ja potilastietojärjestelmät sekä muut sote-palveluiden järjestämisessä ja tuottamisessa hyödynnettävät tietojärjestelmäratkaisut ovat niin keskeinen osa potilaiden ja asiakkaiden palvelu- ja hoitoprosesseja, potilasturvallisuuden edellyttämää hoidon ja palveluiden dokumentointia sekä toiminnanohjausta, että ne olisi palveluiden jatkuvuuden turvaamiseksi perusteltua siirtää itsehallintoalueen käyttöön.

Itsehallintoalue määrittelee uudistuksen voimaanpanolain ja sitä täydentävän toimeenpanon kansallisen ohjauksen puitteissa, mitkä tietojärjestelmät on kullakin alueella perusteltua siirtää itsehallintoalueelle sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen ja tuotannon kannalta tarpeellisinä järjestelminä. Yhdellä itsehallintoalueella tulee olemaan useita samassa käyttötarkoituksessa käytettäviä asiakas- ja potilastietojärjestelmiä ainakin siirtymävaiheen aikana.

Samassa käyttötarkoituksessa hyödynnettävät järjestelmät tulee itsehallintoalueen valmistelun yhteydessä yhtenäistää. Tässä on huomioitava hallitusohjelmaan kirjatut toimenpidelinjaukset tietojärjestelmien yhtenäistämistä, sekä niiden kansallisen yhteensopivuuden varmistamisesta. Itsehallintoalue päättää kansallisesti määritellyn arkkitehtuurin ja lainsäädännön mukaisesta sekä integroitujen palveluiden tuottamisen kannalta tarkoituksenmukaisesta järjestelmäkokonaisuudesta. Lisäksi kullakin itsehallintoalueella tulee monituottajamallissa, jossa itsehallintoalueiden oman tuotannon lisäksi palveluita tuottavat myös yksityiset yritykset sekä järjestöt ja muut kolmannen sektorin toimijat, olemaan useita palveluntuottajia ja näillä omat potilas- ja asiakastietojärjestelmänsä, joiden välinen integraatio tulee varmistaa.

Tietojärjestelmäratkaisuja koskevat toimenpiteet ovat pitkäkestoisia ja ne tulee siksi käynnistää jo ennen järjestämisvastuun siirtymistä. Muutosten toteuttamisen tueksi tullaan perustamaan alueelliset muutosprojektit sekä tarjoamaan kansallista tukea ja ohjeistusta. Itsehallintoalueiden tulee myös tehdä tietojärjestelmäratkaisujen kehittämistyössä ja hankinnoissa kansallista yhteistyötä myöhemmin määriteltävän toimintamallin mukaisesti.

Digitalisaatiossa, tietojärjestelmien kehittämistyössä ja tietohallinnon ohjauksessa erityisesti huomioitava ohjeistus ja kriteerit

Sote- ja itsehallintouudistus korostaa sitä, että uusien tietojärjestelmien ja päivitettävien tietojärjestelmien kehittämistyössä tulee huomioida Sote-tieto hyötykäyttöön -2020 -strategia ja sen toimeenpanoa koskevat linjaukset (Tieto hyvinvoinnin ja uudistuvien palveluiden tukena - Sote-tieto hyötykäyttöön -strategia 2020, STM 2014) ja noudattaa kansallista kokonaisarkkitehtuuria ja sen perusteella annettua hallinnon- ja toimialakohtaista arkkitehtuuria.

Lisäksi on tarpeen ottaa huomioon sote-uudistuksen tiedolla johtamiselle ja digitalisaation hyödyntämiselle asettamat tavoitteet, jotka tiivistettynä kuvataan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen selvityshenkilöhanke raportin luvuissa 1.4. ja 1.6. sekä 2.4. ja 2.6 (Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen ja itsehallintoalueiden perustamisen sekä aluehallintouudistuksen valmistelu, selvityshenkilöhanke, sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2015:36).

Erityisesti tietojärjestelmähankkeille voidaan asettaa seuraavat vaatimukset. Luettelo ei ole kattava vaan korostaa Sote-tieto hyötykäyttöön 2020 -strategian toimeenpanon ja sote-uudistuksen kannalta keskeisimpiä vaatimuksia. Järjestelmien hankinnassa ja sopimuksissa tulee kiinnittää erityisesti huomiota yhtenäisiin toimintamalleihin ja tavoitetilään myös käyttöönottojen jälkeen ylläpito- ja kehittämisvaiheessa.

- Järjestelmäratkaisujen kehittämistyössä tulee huomioida Sote-tieto hyötykäyttöön 2020 -strategian ja sen toimeenpanon linjaukset ja vaatimukset.
- Järjestelmäratkaisut eivät luo esteitä sote-uudistuksen tavoitteiden saavuttamiselle. Ne edistävät sote-toiminnan vaikuttavuutta, laatua ja tehokkuutta niin toimintojen järjestämisen kuin yksittäisen asiakkaan tai potilaan palveluiden tasolla.
- Järjestelmissä on otettu huomioon sosiaali- ja terveydenhuollon laajentuva monituottajamalli siten, että tarvittava tieto liikkuu ilman esteitä tuottajilta toisille ja että saman järjestämävastuullisen tahon ohjauksessa toimii useita tuottajia. Lähtökohtana on toiminnan ja prosessien kehittäminen ja järjestelmät mahdollistavat jatkuvan toiminnan kehittämisen yli prosessi- ja organisaatorajojen.
- Järjestelmäratkaisut tukevat mahdollisimman nopeasti palveluiden toiminnallista integraatiota. Järjestelmät mahdollistavat valtakunnallisesti ja alueellisesti täydellisen potilas- ja asiakastiedon integraation ja liittämisen kansallisiin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestelmiin (Kanta ja Kansa) ja niihin perustuviin palveluihin sekä kansalliseen palveluväylään ja palveluekosysteemiin.
- Järjestelmäratkaisuissa on otettu huomioon, että itsehallintoalueella ne liittyvät sosiaali- ja terveydenhuoltoon laajempaan digitaalisten palveluiden ja prosessien kokonaisuuteen ja ovat näin liitettävissä esimerkiksi Kelan sekä kuntien ja nykyisten maakuntahallinnon ja valtion aluehallinnon palveluiden kanssa samaan palveluarkkitehtuuriin.
- Järjestelmät tukevat mahdollisimman hyvin asiakaslähtöiseen ja kustannustehokkaaseen toimintaan tähtäävää johtamista reaaliaikaisella, tietoon oikeutettujen helposti käytettävissä olevalla tiedolla.
- Järjestelmien vaatimusmäärittelyt ovat myös muiden sosiaali- ja terveydenhuollon vastaavien kehittämishankkeiden käytettävissä. Vaatimusmäärittelyt ja järjestelmät ovat todennetusti kansallisen ja sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnon- ja toimialakohtaisen arkkitehtuurin mukaisia. Järjestelmissä on avoimet rajapinnat, jotka mahdollistavat niiden liittämisen muihin järjestelmien kanssa ja ne ovat modulaarisia.

Tietojärjestelmähankkeissa olisi ennen sitovien sopimusten tekemistä tarpeen varmistaa todennetusti, että yllä olevat seikat on otettu huomioon ja ne myös toteutuvat hankittavissa tietojärjestelmissä ja IT-ratkaisuissa.

Sote- ja itsehallintouudistuksen ja tietojärjestelmähankkeiden valmistelun yhteensovittaminen ja kansallinen ohjaus

Uusissa tietojärjestelmähankinnoissa ja niitä koskevissa sopimusjärjestelyissä on otettava huomioon, että sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen ja se osa julkisesta tuotannosta, jota ei ole annettu tai anneta yksityisten tai kolmannen sektorin toimijoiden tehtäväksi, on hallitusohjelman ja hallituksen sote- ja itsehallintouudistusta koskevien tarkempien linjausten mukaan tarkoitus siirtää 1.1.2019 lukien perustettaville itsehallintoalueille. Tämä tarkoittaa, että kiinteästi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseen, toiminnanohjaukseen ja tuotantoon liittyvät tietojärjestelmät yleensä siirtyvät uusille itsehallintoalueille. Siksi omaisuuden ja sopimusten siirrettävyyteen ja siirtoon on varauduttava jo hankinnan valmistelun ja kilpailutuksen aikana sekä hankinta- ja ylläpitosopimusten valmistelun yhteydessä.

Sote- ja itsehallintouudistuksen valmistelu ei saa viivästyttää sen tavoitteita tukevia, kansallisten strategioiden ja arkkitehtuurien mukaisia toiminnan kehittämisen hankkeita ja siihen liittyvää tietojärjestelmien uudistamista. Lähtökohtana tulee pikemminkin olla, että Sote-tieto hyötykäyttöön -strategian mukainen tavoitetila olisi mahdollisimman laajalti toteutunut uusilla itsehallintoalueilla vuonna 2020. Tämän edistämiseksi tarvittavat toimenpiteet ja hankinnat tulee tehdä mahdollisimman laajassa yhteistyössä, suunnitelmallisesti ja koordinoitusti kansallisesti ohjattuna siten, että päällekkäisiä tai siirtymäkauden jälkeen tarpeettomia investointeja ei tehdä.

Sote- ja itsehallintouudistuksen digitalisaatio, ICT-palvelut ja tietohallinto -ryhmä valmistelee ehdotukset sosiaali- ja terveydenhuollon tietohallinnon ohjauksesta sekä kansallisella että alueellisella tasolla. Ryhmän tehtävänä on myös laatia ehdotukset siitä, miten erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon ICT-palvelujen integraatiota toteutetaan uudistuksessa ja miten jo ennakkoon varmistetaan se, että vireillä olevat hankinnat tukevat uudistusta.

Lisätietoja:

Sote- ja itsehallintouudistuksen digitalisaatio, ICT-palvelut ja tietohallinto -ryhmä, puheenjohtaja Maritta Korhonen, maritta.korhonen@stm.fi

Sote- ja itsehallintouudistuksen projektiryhmä, puheenjohtaja Tuomas Pöysti, tuomas.poysti@stm.fi

